
haar vertrek het contact probeerde aan te houden. Dubois' empathie heeft ook een keerzijde: hij laat zich dikwijls dermate meeslepen door zijn bronnen dat hij te weinig afstand bewaart. Dat blijkt allereerst uit de ruimte die aan de verschillende perioden is toegemeten: de periode tot 1940 neemt bijna driehonderd pagina's in beslag, de naoorlogse jaren nog geen vijftig. Het werk van Heldring en zijn opvolger Hendrik Pierson, die gedurende de jaren 1848-1914 leiding gaven aan de gestichten, krijgt overvloedig aandacht. De affaire-Finkensieper, de eerste grote zedenzaak in een jeugdpsychiatrische instelling in Nederland, die toch in 1989 veel aandacht trok, wordt in één bladzijde afgedaan.

Om het werk van Heldring en Pierson en hun medewerkers te beschrijven laat de auteur zich in hoge mate leiden door hun/haar bewoordingen. Letterlijke citaten en parafrasering lopen bovendien dikwijls vrijwel onmerkbaar in elkaar over. Dit leidt er toe dat het beeld van de vrouwen, meisjes en kinderen die vrijwillig naar Zetten waren gekomen of daarheen waren overgebracht om er ge(re)socialiseerd te worden, sterk gekleurd is door de toenmalige visie van haar begeleid(st)ers. Bij dit laatste dient bedacht te worden dat dit werk lange tijd geheel bekostigd werd uit bijdragen van particulieren. Het kwam er dus op aan om in de verslaggeving een toon te treffen die beurzen opende. Omdat Steenbeek door overtuigde christenen en christinnen werd geleid, was hun taalgebruik en dat van de pupillen dikwijls doordrenkt met hele en halve Schriftcitaten (zie bijv. 68v.). Men kan zich afvragen of het brede publiek waarvoor het boek is bedoeld (13) die woorden nog herkent en begrijpt.

Slechts een enkele keer laat Dubois uitkomen dat een oordeel subjectief is gekleurd. Zo bij Piersons aanvankelijk oordeel over de onderwijzersdochter J.H. Kruijf, die in november 1877 de uit het Amsterdamse patriciaat afkomstige P. Voûte als directrice van Steenbeek opvolgde. Pierson, uit dezelfde wereld als Voûte afkomstig, erkende Kruijfs kwaliteiten, maar kon niet nalaten op haar burgerlijk uiterlijk en geringe fijnheid van vormen te wijzen. Dubois bekritiseert dit laatste voorzichtig (87), maar mist daarbij een gegeven dat die kritiek zou ondersteunen. Hij noemt wel dat mej. Kruijf vóór haar komst naar Zetten het huishouden van haar broer E.F. Kruijf bestierde, maar laat na te vermelden dat deze Leeuwarder predikant, die ooit zijn

loopbaan als hulponderwijzer was begonnen, in januari 1878 tot kerkelijk hoogleraar te Groningen werd benoemd. Kort daarna huwde hij te Amsterdam een dame wier moeder zich jonkvrouw mocht noemen. Kennelijk had mej. Kruijf, die in veel opzichten voor haar broer niet onderdeed, zien aankomen dat zij in zijn huishouden overbodig zou worden en zocht zij daarom een loopbaan die voor een vrouw met haar gaven en ontwikkeling in die tijd passend was.

Het probleem bij het schrijven van een gedenkboek als dit is: hoe *achter* de subjectieve schilderingen van de jaarverslagen, de *Bode* en de door Heldrings zoon geredigeerde biografie *Leven en arbeid* te komen, vooral nu de zgn. 'Karakterboeken', waarin de afkomst en ontwikkeling van de Steenbeekbewoonsters en ook de latere contacten met haar voor intern gebruik werden opgetekend, verloren zijn gegaan (53). Om het nodige reliëf aan te brengen, had Heldrings werk vergeleken kunnen worden met instellingen die in dezelfde tijd ontstonden, zoals het voor jongens bestemde Rauhe Haus te Hamburg, gesticht door J.H. Wichern, een man met wie Heldring contact heeft gehad (20, 92, 257). Hoe verhielden zich de huisregels van Steenbeek en Thalita Kumi tot de Duitse? Een tweede toetssteen wordt geboden door de Nederlandse bevolkingsadministratie, zeker nu die steeds verder digitaal wordt ontsloten (zie m.n. www.genlias.nl). Zo is de afkomst van de eerste vrouw in Steenbeek, Z/Swaantje H. (54v.), vrij gemakkelijk te achterhalen dankzij het feit dat Heldring haar sterfdatum publiceerde: haar vader was belastingontvanger te Nieuwolda. Bij haar, maar ook bij de andere Zettense vrouwen wier sterven werd aangegeven, vormen de digitaal ontsloten overlijdensregisters van Valburg, waarin dikwijls vader en moeder worden vermeld, een ideaal startpunt voor nader onderzoek. Ook de afkomst van medewerkster Truitje (Geertruida) Griffijn, wier antecedenten volgens Dubois onbekend zijn (90), is zo te achterhalen en eveneens het feit dat haar oudere zuster te Zetten stierf. Tenslotte kunnen de geschriften van tijdgenoten nieuw licht verschaffen. Via PICARTA zijn er bijvoorbeeld verschillende geschriften pro en contra Steenbeek te achterhalen. Langs die weg blijkt tevens dat er contacten met Groningen waren. Dubois noemt even het doorgangshuis van mej. M.W. de Ranitz aldaar (90), maar laat dit gegeven verder liggen. Een kritischer benadering van